

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o zadrugah in razvoju kmetijsko-živilskega sektorja (mnenje na lastno pobudo)

(2012/C 299/09)

Poročevalec: **Carlos TRIAS PINTÓ**

Evropski ekonomsko-socialni odbor je na plenarnem zasedanju 19. januarja 2012 sklenil, da v skladu s členom 29(2) poslovnika pripravi mnenje na lastno pobudo o naslednji temi:

Zadruga in razvoj kmetijsko-živilskega sektorja

(mnenje na lastno pobudo).

Strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje, zadolžena za pripravo dela Odbora na tem področju, je mnenje sprejela 26. junija 2012.

Evropski ekonomsko-socialni odbor je mnenje sprejel na 482. plenarnem zasedanju 11. in 12. julija 2012 (seja z dne 11. julija) s 144 glasovi za, 2 glasovoma proti in 4 vzdržanimi glasovi.

1. Sklepi in priporočila

1.1 V iskanju najbolj trajnostnega gospodarskega modela se je združništvo izkazalo za konkurenčno in učinkovito alternativo, ki ponuja nove odgovore na neravnovesja v vrednostni verigi kmetijsko-živilskega sektorja in hkrati spodbuja zaposlovanje in lokalne prehranske verige, prehransko varnost ter udeležbo in odgovornost družbe.

1.2 Nujne so strukturne reforme sedanjih trgov kmetijsko-živilskih proizvodov v skladu s strategijo Evropa 2020 in drugimi pobudami EU. Tradicionalne distribucijske mreže niso dovolj transparentne pri določanju cen, kar močno otežuje pogajanja in ima negativne posledice tako za proizvajalce kot potrošnike (prvi in zadnji člen verige). Poleg tega prihaja do nepotrebnih okoljskih stroškov zaradi energetske neučinkovite distribucije, kot je hlajenje izvensezonskih svežih živil v skladiščih in njihov prevoz s kraja proizvodnje na zelo oddaljene trge.

1.3 Preoblikovanje trga bi moralo potekati krožno s spodbujanjem skrajšanja distribucijskih mrež, da bi znotraj mrež izboljšali ponudbo in povpraševanje, in sicer že od najosnovnejših enot v inovativnem in tehnološko naprednem okolju.

1.4 Zadruga s svojimi skupnimi načeli in vrednotami prispevajo k enakopravnim trgovskim vezem in sinergiji, kar pomaga k ponovni vzpostavitvi ravnovesja v kmetijsko-živilski vrednostni verigi z upoštevanjem različnih interesov, izboljšanjem skupnih vrednot in zagotavljanjem trajnostnega načina proizvodnje in potrošnje.

1.5 EESO zato poziva evropske institucije, naj ustvarjajo pogoje, potrebne za spodbujanje združnega modela s sprejetjem politik EU, ki določajo ustrezne pravne, ekonomske, fiskalne, tehnične in druge ukrepe za skladen razvoj združništva.

2. Uvod

2.1 Zdržni model spodbuja podjetniški ekosistem EU, zlasti gospodarsko demokracijo, in prispeva k nujnim spremembam načina proizvodnje.

2.2 Leto 2012, ki so ga Združeni narodi razglasili za mednarodno leto zadrug, ponuja idealen okvir za razmislek o vlogi zadrug pri ustvarjanju novega gonila trajnostnega in vključujočega razvoja, da bi po sedanji krizi nastalo socialno in izredno konkurenčno gospodarstvo ⁽¹⁾.

2.3 Zdržni sektor v EU je zelo raznolik. Obstajajo zadruga, katerih gospodarska dejavnost se v ničemer ne razlikuje od konkurence, medtem ko druge svojo gospodarsko dejavnost združujejo s "političnimi" stališči v korist potrošnikov, okolja itd., ki jih vključujejo v svoje informacijske ali prodajne strategije. Razlikovati je treba tudi med zadrugami, ki delujejo na začetku (proizvodnja) in na koncu vrednostne verige (potrošnja) in ki pogosto niso usklajene.

2.4 Prestrukturiranje trgov, ki bi privedlo do oblikovanja modela trajnostne proizvodnje in potrošnje, zahteva ponovno vzpostavitev ravnovesja v kmetijsko-živilski vrednostni verigi ⁽²⁾ ter omogočanje združenem kmetij na splošno, predvsem pa zadrugam, da lahko vplivajo na spremembe in imajo povezovalno vlogo, na podlagi česar bi dosegli potrebne prilagoditve in spremembe v okviru medsektorskega dialoga in sodelovanja.

2.5 Stališča EESO temeljijo na tem pristopu, katerega cilj je odgovoriti na izzive, s katerimi se bodo politike EU srečevale v

⁽¹⁾ Sporočilo Komisije „Akt za enotni trg“, COM(2011) 206 final.

⁽²⁾ Sporočilo Komisije o trajnostni potrošnji in proizvodnji ter akcijskem načrtu za trajnostno industrijsko politiko, COM(2008) 397 final.

okviru strategije Evropa 2020, nove skupne kmetijske politike, akcijskega načrta za trajnostno potrošnjo, proizvodnjo in industrijo ter Akta za enotni trg.

2.6 V tej zvezi je treba poudariti, da to mnenje temelji na načelu pametne, trajnostne in vključujoče rasti na podlagi znanja, nizkoogljičnega gospodarstva⁽³⁾, zaposlovanja ter socialne in teritorialne kohezije.

2.7 Ta predlog prispeva tudi k drugim horizontalnim vidikom, ki so velikega pomena za politike EU, kot so vprašanja, povezana s prehransko suverenostjo in varnostjo, teritorialnim ravnovesjem in ohranjanjem lokalnih prehranskih verig⁽⁴⁾, socialnim podjetništvom, varstvom pravic in interesov potrošnikov ter direktno vključenostjo organizirane civilne družbe v kmetijsko-živilski sektor⁽⁵⁾.

3. Ugotovitve EESO

3.1 Stanje na trgu

3.1.1 Delovanje trga bi moralo zagotavljati tako ponudbo in tako kakovost proizvodov, kot ju želijo potrošniki. Za to pa mora sporočiti potrošnikov, ki potuje po celotni vrednostni verigi, doseči proizvajalca nespremenjeno. Na žalost je danes trg pogosto linearen, kar onemogoča pozitivne povratne informacije, in kompleksno zasnovan, kar otežuje izpolnjevanje njegove naloge in onemogoča uresničevanje njegovega cilja – čim bolj uspešne preskrbe prebivalstva s proizvodi.

3.1.2 Potrošniki vse bolj zahtevajo varne in trajnostne proizvode, ki so nastali na inovativen, odgovoren in do okolja spoštljiv način ter ob upoštevanju ustreznih delovnih pogojev in dobrega počutja živali. Pri tem ne smemo pozabiti, da je treba upoštevati tudi manj draga živila, saj je cena še naprej odločilni dejavnik pri odločanju za nakup. Na žalost pa kmetijsko-živilska vrednostna veriga ne razširja pomembnih informacij med posamezne člene verige (pridelava in proizvodnja, predelava, shranjevanje, distribucija in prodaja).

3.1.3 Distribucija je zasnovana tako, da so se proizvajalci in potrošniki še bolj oddaljili eden od drugega, hkrati pa se je zmanjšala transparentnost postopkov, zaradi česar se podcenjujejo stroški proizvodnje in so zneski, ki se izplačujejo proizvajalcem, pogosto pod minimalno ravnjo, potrebno za njihovo preživetje.

3.1.4 Šibka pogajalska moč in fizična odvisnost akterjev, ki so žrtev nepravičnega plačila za svoje delo, še povečuje vse večje neravnovesje v kmetijsko-živilski verigi⁽⁶⁾ in ohranja anomalije trga.

⁽³⁾ Mnenje EESO o načrtu za prehod na konkurenčno gospodarstvo z nizkimi emisijami ogljika do leta 2050 (UL C 376, 22.12.2011, str. 110–116).

⁽⁴⁾ Združeni narodi, generalna skupščina, *Report of the Special Rapporteur on the right to food*, Olivier de Schutter (A/HRC/19/59 – 26. december 2011).

⁽⁵⁾ Sklepne ugotovitve predsednika EESO, g. NILSSONA, na konferenci *Food for everyone: towards a global deal*.

⁽⁶⁾ Mnenje EESO o boljše delujoči verigi preskrbe s hrano v Evropi" (UL C 48, 15.2.2011, str. 145).

3.1.5 Rezultat analize sedanjega stanja na trgu, ki je potrebna za njegovo reformo, kaže na fragmentacijo ponudbe, koncentracijo distribucije in nedosledno povpraševanje. Vse to pa je idealno za razvoj špekulacij.

3.1.6 Poudariti je treba, da ima distribucija okoljske in družbene posledice zaradi prevoza na dolge razdalje, dolgotrajnega hlajenja v skladiščih, delokalizacije podjetij itd.

3.2 Za bolj združni trg: pristop na podlagi novih načinov trajnostne proizvodnje in potrošnje

Združno identiteto krepijo vrednote, kot so demokracija, enakost, pravičnost, solidarnost, transparentnost in družbena odgovornost. Mednarodno združenje zadrug je oblikovalo sedem načel, ki veljajo za zadrug: prostovoljno in odprto članstvo; demokratičen nadzor, ki ga opravljajo člani; ekonomska udeležba članov; avtonomija in neodvisnost; izobraževanje, usposabljanje in obveščanje; medzadružno sodelovanje in skrb za skupnost⁽⁷⁾.

Združni kmetijsko-živilski trg temelji na zadrugah, ki so vključene v kmetijsko-živilsko ponudbo in povpraševanje, ter na vzajemnosti in skupnih koristih obeh strani, ob prizadevanju za ekonomsko in družbeno-okoljsko pravičnejšo in učinkovitejšo vrednostno verigo. Rezultat tega je pozitiven za vse strani, saj imajo vsi akterji na trgu korist, medtem ko se ob sklenitvi dolgotrajnih zaveznih in dogovorov med glavnimi akterji (proizvajalci in potrošniki) pod pravičnimi pogoji in ob poštenih konkurenčnih ustvari največja mogoča skupna vrednost. V skladu z načeli, predstavljenimi v tem mnenju, so ključni dejavniki za prestrukturiranje trga naslednji:

3.2.1 **Zasuk "proizvodne piramide"** s čezmejnimi združnim pristopom in kritično maso, ki zagotavlja potrebno količino in obseg. Glede na to, da gre za posamično ali družinsko proizvodnjo, je treba spodbujati dejavnosti malih združenj in zadrug, ki so gonilo gospodarstva na podeželju in se povezujejo v večje strukture (regionalne mreže in konkurenčne grozde), ki približujejo kmetije delom distribucijske mreže z največjo dodano vrednostjo. S takšno združno strukturo bo mogoče doseči maksimalni dobiček in ustreči različnemu povpraševanju, hkrati pa skrajšati distribucijo med proizvodnjo in potrošnjo⁽⁸⁾. Povezovanje zadrug⁽⁹⁾ poleg tega zagotavlja boljšo sledljivost skozi celotni proces, tako z vidika kakovosti kot določanja cen, kar pomeni optimizacijo virov in večjo učinkovitost.

⁽⁷⁾ Mnenje EESO o zadrugah in prestrukturiranju (UL C 191, 29.06.2012, str. 24–30).

⁽⁸⁾ Sporočilo Komisije o integrirani politiki proizvodov, COM(2003) 302.

⁽⁹⁾ **Integrirana zadruga ali zadržna družba splošnega pomena** se pojavlja kot oblika podjetja, ki proizvaja blago ali storitve, s katerimi želi odgovoriti na potrebe celotne regije z vključitvijo vseh zadevnih akterjev.

3.2.2 Družbena korist, ki jo prinašajo zadruga. Od dobika, ustvarjenega z mrežo zadrug, imajo korist sodelujoče zadruga, kar poveča njihove možnosti za izboljšanje položaja na trgu in vodi do večje zaposljivosti, večjega dostopa do osnovnih virov in ugodnejših pogojev za proizvajalce in potrošnike, s čimer se okrepijo sinergije v teh novih trgovinskih odnosih.

3.2.3 Koncentracija povpraševanja ⁽¹⁰⁾. Z zadrugami potrošnikov in spodbujanjem potrošniških mrež, ki združujejo povpraševanje državljanov, se želi olajšati dostop do proizvodov po ugodnejših cenah in boljše kakovosti. Neposredni stik s proizvajalci je mogoče doseči na lokalnem in bližnjem trgu ter z izboljšavo trgovine prek interneta. Ta pristop je v skladu s cilji glavnih organizacij kmetov in kmetijsko-živilskih zadrug v Evropski uniji: "Cilj je spodbujati oziroma podpirati pobude kmetov, ki prodajajo svoje proizvode neposredno končnim potrošnikom (kot so direktna prodaja na kmetijah, v kmetijskih zadrugah, na lokalnih tržnicah, v okviru skupnih platform ali podjetij, ki jih nadzorujejo proizvajalci)" ⁽¹¹⁾.

3.2.4 Krožna ⁽¹²⁾ **ureditev trga** na podlagi krajših distribucijskih poti. Kot protiutež premočnim akterjem, ki ne prinašajo nobene vrednosti kmetijsko-živilski distribucijski verigi, je treba spodbujati takšno distribucijo, ki čim bolj zbližuje proizvodnjo in potrošnjo (primarne proizvajalce in končne potrošnike) ⁽¹³⁾. Tako bodo nastale "tržne zanke", na podlagi katerih bo mogoče prilagoditi vire proizvodnje z vidika načina in stroškov potrebam prebivalcev ter se izogniti preveliki ali premajhni ponudbi, ki bi umetno vplivala na nihanje cen. Vse to bo prispevalo k pravičnejšemu, transparentnejšemu in bolj uravnoteženemu delovanju verige preskrbe s hrano ter k odpravi zlorab in nepoštenih praks, ki ogrožajo zakonito konkurenco.

3.2.5 Nove tehnologije ⁽¹⁴⁾. Tehnološke inovacije so ključnega pomena za ustvarjanje bolj združnega trga, tako z vidika inovacij v kmetijski in živilski proizvodnji ter logistične strukture, potrebne za čim učinkovitejšo komunikacijo pri uresničevanju pametnih mrež proizvodnje, distribucije in potrošnje (organizacij z veliko sposobnostjo samoorganizacije, prožnostjo in sposobnostjo prilagajanja, da bi dosegle zastavljene cilje). Njihova moč, skupinsko delovanje in povezanost v digitalnem okolju bo odpravila odvečne posrednike. Nove tehnologije morajo biti zato sredstvo za povečanje skupne učinkovitosti, saj lahko v kmetijsko-živilsko verigo uvedejo novosti in spremembe.

⁽¹⁰⁾ Sporočilo Komisije "Skupna kmetijska politika proti letu 2020: odziv na prihodnje izzive, povezane s hrano, naravnimi viri in ozemljem", COM(2010) 672 final.

⁽¹¹⁾ Skupna kmetijska politika po letu 2013. Reakcije kmetov in kmetijskih zadrug iz EU na zakonodajne predloge Komisije (COPACOGCECA, 2012).

⁽¹²⁾ Salcedo Aznal, Alejandro: Potrošniška družba ali potrošniške mreže? Osnutek socialne analize današnjega potrošnika (2008).

⁽¹³⁾ Sporočilo Komisije o trajnostni potrošnji in proizvodnji ter akcijskem načrtu za trajnostno industrijsko politiko, COM(2008) 397 final.

⁽¹⁴⁾ Mnenje EESO o kmetijskem modelu Skupnosti: Kakovost proizvodnje in obveščanje potrošnikov kot dejavnika konkurenčnosti (UL C 18, 19.1.2011, str. 5).

3.3 Kako doseči bolj združni trg

Globalni prehod na odgovorno in trajnostno proizvodnjo in potrošnjo zahteva sodelovanje različnih zainteresiranih strani, kjer lahko vsi vplivajo na združno dejavnost (družbena odgovornost zadrug). Vprašanje, ki je strateškega pomena pri spodbujanju združnega in medzdržnega modela proizvodnje in potrošnje, je vzpostavitev institucionalnih instrumentov in mehanizmov za oblikovanje modela, ki bo deloval v pogojih konkurence tradicionalne vrednostne verige. Pri sprejemanju odločitev v zvezi s tem bi bilo koristno upoštevati med drugim naslednje:

3.3.1 Sprejetje ukrepov v okviru politik EU. Potrebni sta sprememba pravnega okvira in ustreznostna politika pobud, da bi spodbudili ukrepe za podporo ustanavljanju zadrug z razvojnimi agencijami, finančnimi krediti itd., ukrepe za povezovanje in internacionalizacijo zadrug, ukrepe za socialno kohezijo in inovacije ter ukrepe za spodbujanje partnerstev med javnimi institucijami ter malimi in srednje velikimi podjetji, zadrugami, potrošniškimi organizacijami in drugimi združenji.

3.3.2 Zdržna javna naročila ⁽¹⁵⁾. V zadnjih letih doseženi napredek na področju zelenih javnih naročil in pred kratkim sprejetjem etičnih meril za postopke javnih naročil, ki jih oddaja javna uprava, je imel velik vpliv na družbeni in gospodarski napredek ukrepov na področju trajnosti in sodelovanja. Javna naročila so kot vzorčni primer in zaradi velikega obsega nabave, ki je s tem povezan, nedvomno ključni instrument za spodbujanje zastavljenih ciljev. Spodbujanje trgovine med javno upravo in združnimi mrežami je lahko odločilnega pomena v novem modelu trajnostne proizvodnje in potrošnje.

3.3.3 Oznake kakovosti ⁽¹⁶⁾. Z oznakami kakovosti se posredno podpirajo proizvodi, saj se označuje njihovo poreklo, značilnosti in lastnosti, v tem primeru pa tudi družbeni vidik združne proizvodnje ("zdržna znamka"). Z blagovno znamko se poveča ugled proizvoda, kmetijskim zadrugam pa omogoča prehod na tržno usmerjenost namesto usmerjenosti v proizvodnjo.

3.3.4 Transparentnost in obveščanje potrošnikov ⁽¹⁷⁾. Transparentnost, zlasti v zvezi s kakovostjo in sledljivostjo, vpliva na ravnovesje v vrednostni verigi, skupaj s kampanjami obveščanja in ozaveščanja javnosti glede kupovanja na združnem trgu, vodi k večji simetriji obveščanja in usklajenosti

⁽¹⁵⁾ Sporočilo Komisije "Obnovljena strategija EU za družbeno odgovornost podjetij za obdobje 2011–14", COM(2011) 681 final.

⁽¹⁶⁾ Sporočilo Komisije "Skupna kmetijska politika proti letu 2020: odziv na prihodnje izzive, povezane s hrano, naravnimi viri in ozemljem", COM(2010) 672 final.

⁽¹⁷⁾ Sporočilo Komisije o trajnostni potrošnji in proizvodnji ter akcijskem načrtu za trajnostno industrijsko politiko, COM(2008) 397 final.

proizvodnje in potrošnje, kar je nujno za učinkovitost trajnostnega modela, ter povezuje ponudbo in povpraševanje, tako s časovnega kot geografskega vidika, z integracijo posameznih postopkov trženja. Spodbujati je treba tudi združevanje potrošnikov in ugotoviti, kako pride do koncentracije končnega povpraševanja po kmetijsko-živilskih proizvodih.

3.3.5 Izobraževanje in usposabljanje za socialno podjetništvo in zadružništvo ⁽¹⁸⁾. Čeprav gre pri tem za proaktiven instrument, katerega rezultati se pokažejo šele čez čas, je vendarle nujen za ohranitev sprememb na trgu. Spoznavanje in sprejemanje načel zadružništva v šoli ustvarja pozitiven odnos do zadružništva in zadrug kot vira zaupanja že od malih nog, hkrati pa vpliva tudi na starše in jih spodbuja k vzorcem potrošnje, ki so v skladu s predlaganimi ukrepi. Spodbujanje podjetništva med mladimi je izrednega pomena, da bi jih navdušili in motivirali k ustvarjanju in ohranjanju zadrug, tako v fazi proizvodnje, trženja in potrošnje. Znanje, izmenjave in razširjanje dobrih zadružnih praks bodo brez dvoma prispevali k temu.

3.3.6 Posebna davčna obravnava ⁽¹⁹⁾. Bolj poštena obdavčitev omogoča potrošnje v smeri učinkovite rabe virov ⁽²⁰⁾, pri čemer je treba upoštevati vsak proizvod z družbenega in okoljskega vidika ter dodano vrednost zadružnega pristopa. Na podlagi posebne davčne obravnave so davčne ugodnosti in nadomestila med najbolj neposrednimi in potencialno uspešnimi instrumenti. Na podlagi izkušenj iz različnih držav članic je razvidno, da različna davčna obravnava spodbuja finančno neodvisnost in avtonomijo, vendar je pri tem potrebna predhodna ocena učinkov tako kot pri nekaterih zgoraj predlaganih pobudah.

3.3.7 Uporaba tehnologije. Tehnološki napredek in univerzalni dostop do novih tehnologij sta najboljši način za doseganje teh ciljev. Pri tem je treba poudariti naslednje pobude: raziskave in razvoj v kmetijsko-živilski proizvodnji, ustvarjanje novih trgov in tržnih poti ter kakovostno certificiranje s podeljeva-

njem točk za prehransko vrednost, jamstva za dobavo in druge prednosti za javnost ter odbijanjem točk za negativne družbene, okoljske in druge zunanje dejavnike, pri čemer se upoštevajo merila, kot so prehranska varnost in zdravje, okoljski in družbeni odtis, in čemur sledi odgovor potrošnikov na ceno in povezane proizvodne in dobavne stroške. Ta sistem certificiranja bi bilo treba združiti na primer z uporabo pametnih telefonov, posebnih računalniških programov in socialnih omrežij.

3.4 Konkurenčne prednosti zadružnega trga

Poleg očitnih prednosti, ki jih prinaša model, ki temelji na gospodarski in družbeni trajnosti in sodelovanju, ponuja zadružni model več različnih prednosti, ki vplivajo na nekatere izredno pomembne politike EU na naslednjih področjih:

3.4.1 Gospodarstvo: stabilen in zanesljiv dostop proizvodov kmetov do trgov, vzdržnost financiranja, družbeno odgovorne naložbe, stimulacija trga, varstvo konkurence, varstvo pravic in interesov potrošnikov itd.

3.4.2 Družba: prostorsko načrtovanje, razvoj in vključevanje podeželja, kulturna dediščina ter lokalna in regionalna identiteta, prehranska suverenost in varnost, zmerna proizvodnja in dostop do hrane, družbena sledljivost proizvodov, neselitev podjetij, zagotovilo dostojnega plačila in izboljšanje delovnih pogojev, družbena odgovornost in odgovorno potrošništvo, javno zdravje in zdrav način življenja, neposredna udeležba državljanov v sprejemanje odločitev institucij, ki jih predstavljajo, itd.

3.4.3 Okolje: varčevanje z energijo, ohranjanje ekosistemov, okoljski odtis, kmetijska ekologija, racionalna in odgovorna raba surovin in naravnih virov, življenjski cikel kmetijsko-živilskih proizvodov, ustvarjanje zelenih delovnih mest kot strategija za širitev trga itd.

V Bruslju, 11. julija 2012

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Staffan NILSSON

⁽¹⁸⁾ Sporočilo Komisije "Pobuda za socialno podjetništvo Ustvarjanje ekosistema za spodbujanje socialnih podjetij kot ključnih akterjev socialnega podjetništva in socialnih inovacij" COM(2011) 682 final.

⁽¹⁹⁾ Mnenje EESO o različnih oblikah podjetij (UL C 318, 23.12.2009, str. 22–28).

⁽²⁰⁾ COM(2011) 571 final in mnenje o spodbujanju trajnostne proizvodnje in potrošnje v EU (UL C 191, 29.6.2012, str. 6).